

Στις 2.4.2025 έγινε στην Ξάνθη, στην Αίθουσα Καπναποθήκης «Π», η παρουσίαση του βιβλίου «Το Καλ» του αρχιτέκτονα Ηλία Μεσσίνας. Με αφορμή την παρουσίαση του βιβλίου ο Ηλίας Μεσσίνας παραχώρησε την ακόλουθη συνέντευξη στην καθημερινή εφημερίδα της Ξάνθης «Εμπρός» που δημοσιεύτηκε στις 5.4.2025 στην αντίστοιχη ιστοσελίδα.

Ο Δρ. Ηλίας Μεσσίνας μιλά στο «Ε» για το βιβλίο του «Το Καλ» με φόντο την ιστορία των συναγωγών και των εβραϊκών κοινοτήτων της Ελλάδας. Το βιβλίο «Το Καλ» του Δρ. Ηλία Μεσσίνας αποτυπώνει έναν ιδιαίτερο διάλογο ανάμεσα στην έρευνα, την τεκμηρίωση και την προσωπική αναζήτηση. Μέσα από σημειώσεις, αλληλογραφία και αρχαιακό υλικό, ο συγγραφέας ξετυλίγει ένα οδοιπορικό στον χώρο και τον χρόνο, με πνευματικό «συνοδοιπόρο» τον αείμνηστο Βολιώτη αρχιτέκτονα Σεμτώβ Σαμουήλ. Ο Σαμουήλ, όπως και ο Μεσσίνας, επιδόθηκε σε ένα παρόμοιο ταξίδι αναζήτησης στις αρχές της δεκαετίας του 1960.

Ο Δρ. Ηλίας Μεσσίνας, μέσα από το βιβλίο του «Το Καλ», ανανεώνει και συνεχίζει το οδοιπορικό του Σεμτώβ Σαμουήλ, καταγράφοντας συνολικά 60 χρόνια ζωντανής αφήγησης για τις συναγωγές, τους ανθρώπους, τις κοινότητες και τους αρχιτέκτονες που συνδέθηκαν με αυτές.

«Με αυτό το υλικό του Σαμουήλ, αλλά και με δικές μου αποτυπώσεις των τελευταίων 30 ετών, ανανεώνεται το οδοιπορικό του που ήταν πριν τριάντα χρόνια και ουσιαστικά τώρα έχουμε μία αφήγηση που καλύπτει 60 χρόνια ιστορίας», δηλώνει στο «Ε» ο συγγραφέας.

Ο συγγραφέας εξηγεί πώς «ξαναζωντανεύει» το υλικό του αρχιτέκτονα, Σεμτώβ Σαμουήλ, ενώ ο ίδιος σε ένα οδοιπορικό που ξεκίνησε πριν από 30 χρόνια, αποτύπωσε, τεκμηρίωσε και μελέτησε τις συναγωγές όλης της Ελλάδος, ακόμη της Κομοτηνής και της Ξάνθης, πριν κατεδαφιστούν το 1994 και το 1995, αντίστοιχα.

Μιλήστε μας για το βιβλίο σας «Το Καλ» και συγκεκριμένα για το οδοιπορικό σας στον χώρο και τον χρόνο
«Το Καλ» είναι το τρίτο βιβλίο μιας τριλογίας που εκδόθηκε τα έτη 2022, 2023 και 2024. Το πρώτο ήταν «Η Συναγωγή», το δεύτερο «Το Συναγώγι» και το τρίτο «Το Καλ». Όλα τα βιβλία αποτελούν ουσιαστικά ένα οδοιπορικό στον χώρο και τον χρόνο, στο οποίο ο αρχιτέκτονας, ο βασικός ήρωας που καμιά φορά αναφέρεται ως φαντάρος στο Διδυμότειχο στον Έβρο, πηγαίνει σε διάφορες πόλεις και αναζητά τη συναγωγή και ίχνη της εβραϊκής ιστορίας σε αυτές τις πόλεις. Τα τρία βιβλία έχουν το ίδιο όνομα. Το πρώτο βιβλίο, «Συναγωγή», είναι σαφές, το δεύτερο βιβλίο, «Το Συναγώγι», αναφέρεται στον τρόπο που οι Ρωμανιώτες Εβραίοι ονόμαζαν τη συναγωγή. Τέλος, «Καλ» ή «Καάλ» αποκαλείται η συναγωγή από τους Σεφαραδίτες Εβραίους.

Αυτό που ξεχωρίζει στο τρίτο βιβλίο, «Το Καλ», είναι ότι στην αφήγηση εμφανίζεται ένας νέος ήρωας, ο Σαμουήλ, αρχιτέκτονας από τον Βόλο, ο οποίος, τη δεκαετία του '60-'61, έκανε κι αυτός ένα οδοιπορικό, μικρότερο σε σύγκριση με αυτό του αρχιτέκτονα, με σκοπό να παρουσιάσει μία διάλεξη στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, την πρώτη χρονιά που λειτουργήσε, στις 10 Φεβρουαρίου 1961.

Ο Σαμουήλ, για να ετοιμάσει αυτή τη διάλεξη, επισκέφθηκε διάφορες πόλεις, όπου φωτογράφησε και μέτρησε συναγωγές, κάνοντας κάποιες σημειώσεις. Επίσης, κρατούσε ημερολόγια, καταγράφοντας τις δραστηριότητές του. Από εκεί μαθαίνουμε για τους σεισμούς, τις πλημμύρες και πολλά άλλα. Με αυτό το υλικό του Σαμουήλ, αλλά και με δικές μου αποτυπώσεις των τελευταίων 30 ετών, ανανεώνεται το οδοιπορικό του Σαμουήλ που ξεκίνησε πριν από τριάντα χρόνια, και ουσιαστικά τώρα έχουμε μία αφήγηση που καλύπτει 60 χρόνια ιστορίας. Πλέον, δεν αναφέρεται μόνο η δική μου παρατήρηση, αλλά εντάσσεται και η αφήγηση του Σαμουήλ. Είναι σαν να ξαναζωντανεύει ο Σαμουήλ. Μάλιστα, στο προτελευταίο κεφάλαιο έχουμε έναν διάλογο μεταξύ του αρχιτέκτονα και του Σαμουήλ. Η συνάντηση ποτέ δεν συνέβη, αλλά μέσα από τον διάλογο αποκαλύπτονται τα πολλά κοινά σημεία σχετικά με την αρχιτεκτονική, την πολεοδομία, καθώς και την αποτύπωση των συναγωγών.

Το αρχείο του Σαμουήλ βρέθηκε δέκα χρόνια μετά το θάνατό του. Ο ανιψιός του επικοινωνήσε μαζί μου, καθώς βρήκε ένα μέρος του αρχείου. Στη συνέχεια, ήρθα σε επαφή με την οικογένειά του και βρέθηκαν άλλα δύο κομμάτια. Έτσι, προέκυψε το έναυσμα που με οδήγησε να γράψω το βιβλίο.

Πώς αποφασίσατε να μελετήσετε εις βάθος τις συναγωγές; Ποια διαδρομή ακολουθήσατε;

Η μελέτη των συναγωγών ξεκίνησε το 1993, όταν είχα ολοκληρώσει τις σπουδές μου στο Πανεπιστήμιο του Γέιλ, στις ΗΠΑ, και έψαχνα τι να κάνω με την καριέρα μου. Αρχισα να «σκαλίζω» τον εβραϊσμό και, μάλιστα, σε ένα συνέδριο στο Σικάγο διάβασα ένα άρθρο για τη συντήρηση συναγωγών στην Ευρώπη, το οποίο είχε γράψει ο Σαμουέλ Γκρούπερ, ένας πολύ καλός αρχαιολόγος. Επικοινωνήσα μαζί του όταν γύρισα στη Νέα Υόρκη, και εκείνος ενδιαφέρθηκε. Με παρότρυνε, μάλιστα, να κάνω ένα project για την Ελλάδα, ώστε να γίνουν οι συναγωγές τοπόσημα. Βέβαια, όταν ήμουν στη Νέα Υόρκη, είχα επικοινωνήσει με το Πανεπιστήμιο Κολούμπια και έτσι γεννήθηκε η ιδέα να παρουσιάσουμε την εβραϊκή κοινότητα, σκεπτόμενοι πώς θα ενδιέφερε το κοινό. Επίσης, ήρθα σε επαφή με το Εβραϊκό Μουσείο στην Αθήνα και τους ζήτησα υλικό για μία έκθεση. Όμως, μου είπαν ότι σχέδια αρχιτεκτονικά δεν υπήρχαν, καθώς κανείς μέχρι τότε δεν είχε κάνει αποτύπωση των συναγωγών. Έτσι, ξεκίνησε η λεπτομερής αποτύπωση.

Ποια εργαλεία χρησιμοποιήσατε στην έρευνά σας με σκοπό να συγκεντρώσετε το υλικό;

Την εποχή που έκανα τις αποτυπώσεις, δούλεψα με απλά μέσα. Χρησιμοποίησα ένα μέτρο για να παίρνω τις διαγώνιες και φρόντιζα να σχεδιάζω τα κτίρια με μεγάλη λεπτομέρεια. Είχα στη διάθεσή μου δύο φωτογραφικές μηχανές: η μία είχε διαφάνειες και η άλλη φωτογραφίες. Τα σχεδιάζα αρχικά στο χέρι, σε ριζόχαρτο με μολύβι, αλλά μετά ψηφιοποιήθηκαν. Βέβαια, κάποια από τα σχέδια έγιναν και τρισδιάστατες αναπαραστάσεις. Αξιοσημείωτο είναι πως πρόσφατα ετοιμάσαμε σχέδια για τη συναγωγή στην Καστοριά, με επίκεντρο την έκθεση που έγινε στο Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης για την εβραϊκή κοινότητα.

Τι ισχύει για την περίπτωση της Ξάνθης; Σε ποιες παρατηρήσεις καταλήγετε αναφορικά με την παρουσία συναγωγών στην περιοχή;

Στην Ξάνθη υπήρχε μία συναγωγή στην οδό Χατζησταύρου και Ανατολικής Θράκης. Δύο κτίρια είχαν αγοραστεί από την οικογένεια Χατζησταύρου. Εκείνη η κοινότητα, λοιπόν, έχτισε δύο κτίσματα: την εβραϊκή λέσχη για εκδηλώσεις και συνεστιάσεις, ώστε να εξυπηρετεί τις ανάγκες και άλλων συλλόγων, και δίπλα έστεικε η Συναγωγή, ένα κτίριο εμπνευσμένο από την εποχή των καπναποθηκών. Ο αρχιτέκτονας ίσως είχε δουλέψει στις καπναποθήκες. Πάντως, το κτίριο ήταν επιβλητικό, με αυλή μπροστά και στο πλάι, επηρεασμένο από τα Βαλκάνια, με αποτέλεσμα να διαφαίνεται μία παρόμοια αρχιτεκτονική μορφολογία. Εσωτερικά, ήταν πιο μοντέρνο το κτίριο, ήταν το «reform», μεταμοντερνιστικό. Οι πιο μοντέρνες συναγωγές στα τέλη του 19ου αιώνα ήταν η αποτύπωση αυτού του μοντέλου. Το 1986 πουλήθηκε σε ιδιώτη και το 1995 κατεδαφίστηκε, κι έπειτα οικοδομήθηκε.

ΠΗΓΗ: [ιστοσελίδα ΕΜΠΡΟΣ, 5.4.2025](#)